

ATÖLYE ÇALIŞMALARIYLA KAFKA'YI ANLAMAK: DÖNÜŞÜM ADLI ESERE DİSİPLİNLERARASI BİR YAKLAŞIM ÖRNEĞİ

Hatice Kübra ERGİN¹

ÖZET

Franz Kafka'nın farklı tarihlerde, farklı isimlerle çevrilen Dönüşüm adlı eserinin plastik sanatlar açısından önemli bir kaynak teşkil etmesinden hareketle edebi metinler ve görsel-plastik sanatlar arasındaki ilişki yadsınamaz denebilir. Sanatçılar, bu etkileşim dâhilinde, hayata, ilişkilere ve kendilerine yabancılaşmayı sözcükler, plastik arayışlar ya da üç boyutlu tasarımlarla dile getirilebilir. Bu bağlamda Harran Üniversitesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim Ana Bilim Dalında dördüncü sınıftaki 11 öğrenciden Kafka'nın Dönüşüm adlı eseri üzerinden çeşitli sorgulamalar yaparak kendi üsluplarının görsel üretimler ortaya koymaları istenmiştir. Bu üretimler sonucunda araştırma için toplam 8 eser uygun bulunmuştur. Alegorik betimlemelerle ruhi sıkıntılarını ve iktidar mekanizmaları altında ezilen varlığını ortaya koyan hikâyenin kahramanı Gregor Samsa'nın durumu, atölye çalışmalarında öğrencilerin çıkış noktası olmuştur. Bu makaleyle Dönüşüm adlı anlatıdaki yazılı göstergelerin, resim eğitimi alan öğrenciler tarafından kendi dünyalarında nasıl görselleştiği "literatür tarama" ve "betimsel analiz" yöntemleri kullanılarak örneklendirilmiştir. Bunlara ek olarak öğrencilerin yaptıkları resimler ile dönüşüm adlı eser arasındaki düşünsel ve plastik ilişki değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Franz Kafka, Dönüşüm, Edebiyat, Plastik Sanatlar.

Ergin, Hatice Kübra. "Atölye Çalışmalarında Kafka'yı Anlamak: Dönüşüm Adlı Esere Disiplinlerarası Bir Yaklaşım Örneği". *idil* 5.20 (2016): 85-100.

Ergin, H. K. (2016). Atölye Çalışmalarında Kafka'yı Anlamak: Dönüşüm Adlı Esere Disiplinlerarası Bir Yaklaşım Örneği. *idil*, 5 (20), s.85-100.

¹ Yrd. Doç., Harran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim Ana Sanat Dalı, Şanlıurfa: hkergin(at)harran.edu.tr.

APPRECIATING KAFKA WITH HIS WORKSHOP WORK: AN EXAMPLE OF INTERDISCIPLINARY APPROACH TO WORK ENTITLED "THE TRANSFORMATION OR THE METAMORPHOSIS

ABSTRACT

Franz Kafka's work entitled "The Metamorphosis (or also sometimes translated as The Transformation)", which is translated by different names at different dates, can constitute an important source in terms of the plastic arts. From this understanding, it can be said that relationship between literary texts and visual-plastic arts is undeniable. The artists can be expressed their alienation from life, relationships and themselves through words, plastic pursuits or three-dimensional designs within this interaction. In this context, 11 fourth grade students were asked to produce visual productions in their own styles by having a lot of inquiries about Franz Kafka's work entitled "Metamorphosis" in Harran University, Department of Fine Arts Education, Section of Painting. As a result of these productions, a total of 8 works were found appropriate for research. Gregor Samsa's status, the protagonist in the story, who reveals his presence which is overwhelmed with mental distress and mechanisms of power through allegorical depictions provided the inspiration for students in the workshop works. This article was tried to illustrate how written indicators in the story entitled "Metamorphosis" is visualized in their own world by students who receive painting education by making a "literature review" and using "descriptive analysis" method. In addition to these, intellectual and plastic relations were evaluated between paintings done by students and work entitled "Metamorphosis".

Keywords: Franz Kafka, Transformation or Metamorphosis, Literature, Plastic Arts.

Giriş

1. Değişim/Dönüşüm Çevirileri Üzerine

Franz Kafka'nın hayattayken yayımlanan nadir eserlerinden olan Değişim/Dönüşüm adlı uzun hikâyenin adı dilimize çevrilirken eserin bütününde değişikliklere neden olan bir takım çeviri ikilemlerini de beraberinde getirmiştir. Hikayenin adı Türkçeye “Değişim” ve “Dönüşüm” olmak üzere iki farklı şekilde çevrilmiştir. Ancak hikâyede ana karakter olan Gregor Samsa'nın bir değişimden öte bir dönüşüm yaşaması nedeniyle dönüşüm çevirisi bu çalışma için de tercih edilmiştir.

‘Dönüşüm, ilk olarak 1952 yılında Vedat Günyol tarafından Türkçeye aktarılmış; bu tarihten sonra eserin muhtelif çevirileri yapılmıştır’ (Konmuş, 2007: 54'den Aktaran Arık: 66).

Değişim çevirisini kullanmak yerine Dönüşümün tercih edilmesini de Ahmet Cemal şu şekilde dile getirmektedir:

Kafka'nın Die Verwandlung başlıklı anlatısı, bizde hep ‘Değişim’ adıyla çevrildi ve öyle bilindi. Oysa Almanca'da Die Verwandlung, bir değişimden çok daha köktenci bir olguyu, tümüyle değişip başkalaşmayı dile getiren bir sözcüktür; burada gerçekleşen bir değişim değil, bir dönüşüm 'dür, anlatıda Gregor Samsa, insanlıktan çıkıp bir böceğe dönüşür. Bu nedenle, yeni çeviride yapıtın özgün adı olan Dönüşüm'ü kullanmayı yeğledik (2007: 11).

2. Kafka'yı Anlamak

Güçlü-güçsüz, işe yarayan–yaramayan gibi ikilikler ekseninde anlaşılmaya çalışıldığında Kafka'nın Samsa karakteriyle sistem dışı bir figür çizdiği söylenebilir. Otoritelerce ezilen, ekonomik anlamda üretimi ölçüsünde değerli ve insani kılınan bir varlığa karşı sergilenen duruş akıllara sıkça “ötekinin ortaya atılmışlığını” getirmektedir. Bu noktadan bakıldığında Kafka'yı anlamaya çalışmanın onun kendi yaşam hikâyesinden de hareket ederek mümkün olabileceği düşüncesine varılabilir. Ancak yine de yazarın dilindeki yer yer ironik tutum, okuyucuya birçok kez zeminin kayganlığını hatırlatmakta ve anlamın arandığı yeri bulmanın zorluğunu göstermektedir.

Kafka'nın arzusu hilafına onun metinlerini imha etmeyerek, edebiyat, kültür dünyasına kazandıran arkadaşı Max Brod, bu metinleri tanımış Alman ozanı ve yazar Franz Werfel'e okuduğunda, Werfel, "Bodenbach sınırının ötesinde, Kafka'yı anlayan tek kişi çıkmayacaktır, demiştir. "Kafka'yı anlamak"tan Werfel'in neyi kastettiğini çıkarmak zordur. Werfel'in neyi kastettiğini çıkarmak zordur. Werfel'in, hatta Kafka'ya en yakın kişilerden sayılan Max Brod'un bile, bizzat Kafka'nın açıklamalarıyla, söyledikleriyle nerelere sivrulmuş olduğunu bilemeyiz; bu metinlerin anlamına yaklaşılar mı, onlardan

uzaklaştılar mı, bunu da bilemeyiz... Kafka 'kolonisinin' içinde olmak, oralı olmak anlamına pek gelmez. Çünkü koloninin kurucusu da biraz kaybolmuş gibidir orada(<http://www.anlamak.com/m-franz-kafka.html>).

Kafka'nın metinlerini anlama sürecinde, gizli bir gönderi ya da ironik bir durumla karşı karşıya kalınıp kalınmadığı sıkça düşünülmektedir. Slavoj Žižek ise Kafka'nın anlaşılması üzerine şu yorumu yapar:

... Kafka'nın özlü ve dillere destan aralıkta bir üslubu vardır. Ama tam da bu "okunaklılık", aşırı teşhir edilmiş karakteri yüzünden, radikal bir opaklık yaratır ve her türlü yorum denemesini ketler. Kafka'nın metni yapış yapış bir keyif fazlalığıyla, anlamlandırma çabalarını geri püskürtün pıhtılaşmış, damgalanmış bir anlamlandırma zinciridir adeta(Žižek, 2005, s: 202).

Bu durumda edebi açıdan Kafka doğru anlaşılrsa dahi, sözlü ifadeden görsel ifadeye geçiş, başka bir deyişle, yazının resimle yorumlanması sorunlu bir alan yaratabilir. Yazılı imge okuyucunun zihninde yazarın tarif ettiğiinden çok daha farklı biçimlerde gelişebilir ve bu durum artık okuyucunun deneyimleri, kültürel-entelektüel zemini ile doğrudan ilgilidir. Görsel göstergelerle yazınsal edebi göstergelerin mutlak sonuca gönderme yapmaları bu durumda zorlaşmaktadır.

3. Gregor Samsa'nın Durumu

"Kafka, 'aradan çekilen yazar' olarak, insanın böceğe dönüşmesi gibi, akla, mantığa ve elbette doğa yasalarına aykırı bir sürecin hesabını vermekten kurtulmuş; anlatının perspektifini böceğin bilincine ve gözen bağlayıp ortalıktan sıvışmıştır" (<http://alirahimli.blogspot.com.tr/2013/02/kafkann-donusumun-analizi.html>). Dönüşüm kelimesi, mevcut bir durumdan başka bir duruma geçişi, hal-durum değişikliği içinde olmayı içerdiğinden, eserin kahramanı Gregor Samsa bir sabah uyandığında bir böceğe dönüşerek tüm mevcut hallerinden sıyrılmıştır ve Samsa'nın kabullenemediği bu süreç, yatağından dev bir böcek olarak uyanmasıyla başlamıştır. "Yaşanan hayatta ve insan başarıları tarihinde çeşitli şekillerde değerlendirilen insan, kişi, insan değerleri, kişi değerleri ve bunların sonucu olarak olaylar, durumlar, eserler, hepsi birden insanların dünyasını, insan realitesini meydana getirir(Kuçuradi, 2010: 75).

Samsa bir durumla karşı karşıyadır ki, bu durum ne kendisinin istediği ne de başına gelmesini tahmin ettiği bir durumdur. Samsa bu durumda bırakılmıştır.

Yabancılaşma, kendinden başka bir şey olma durumu bütün bir aileye ve ondan çıkıp düzene bakarak bulabileceğimiz bir şeydir. İnsan çevresine, mekânına bağımlı bir birey olduğu için Kafka Samsa'yı öncelikle mekânında ele alır ve ince ince, ayrıntılı bir şekilde mekânı örür. Bu yapıyı inşa edisteki maharet ve intizam bizim Samsa'nın neden böcek olduğu yolundaki yürüyüşümüzde bize bir sürü ayrıntı, bir sürü bilgi taşıyacaktır. Baba ve Patron arasındaki ilişkinin bu küçük ailedeki yansımalarını, yaşam

izleri sürdüğünü görürüz. (Daha sonra bu izlerde silikleşecektir. Daha yeni yeni sarmaktadır her yanı Kapitalizm). Samsa'nın eve ekmek getiren biri oluşundaki "babalığın" gücünü daha sonra böcek olunca elinden alınmasıyla ataerkil düzenin nasıl bir "sömürü" aracı olduğunun ayırımına varırız. Annenin korunması gereken bir şey olarak görülmesi, Kız kardeşin bir "reklam" panosu gibi evin dışına asılması olaylarında sevgi denen "adı" ulvi içi boş kelimenin nasıl tuzak olduğunu Samsa'nın sert kabuğuna fırlatılan elmalarla birlikte bizde anlarız. Metinde o güne kadar yerleşmiş birçok "simge" kendiyile karşılaşır, hayatta karşılığı olmadığını, hepsinin köleşme (böcekleşme) yolunda çıkarlar için başka şeylerle ilişkilendirildiğini anlarız. Baba – patron. Kız – reklam panosu (gelecek) gibi birçok, aslında gün içinde değerdendirmediğimiz simgeleri fark ederiz. Baba sadece bize ekmek getiren, ihtiyaçlarımızı karşılayan biri değildir. Toplumsal olarak "patron" dur. Kız kardeş yine aynı şekilde, namustur, gelecektir..."(<http://forum.altiyazi.org/index>)

Toplumsal erklerin minimize edilerek vücut bulduğu en küçük birim olan ailenin iktidarına karşı, Samsa bir kez de Kafka'nın ortada bırakmışlığını yaşamaktadır, denebilir. Anlamlandırmaya çalıştığı dış dünya ve çevresindeki figürler böceğe dönüşen vücudu üzerinde her türlü güce sahipken, bedeninin sahibi olarak Samsa hala insan gibi düşünmekte, sorumluluklarını hatırlamakta ama bedeni üzerinde hâkimiyet kuramamaktadır. Bedeni ve zihni arasında bir uyumsuzluk, bir kopukluk söz konusudur. Böcek görünümündedir, ama halen insan gibi düşünmekte ve yaşamak istemektedir. Samsa, "Dönüşüme uğramış böceğin dünyasıyla onun insan karşıtlarının dünyası arasında, yani gerçek üstü ile gerçek arasında gidip gelir"(Sipal, 2011: 72'den aktaran Arık, 2013: 71). Ailesinin borçlarına karşı, pazarlamacı olarak çalıştığı işyerine geç kalmış olduğunu hatırlayarak hareket ettikçe dev bir böceğe dönüştüğünü hatırlamaktadır ve bu durum aile bireylerini hayal kırıklığına uğratmıştır.

... olağanüstü eserlere öykü boyunca açıklık ve anlam getirilmeye çalışır. Fakat Gregor Samsa'nın neden birden bire bir böceğe dönüştüğünü öğrenemiyoruz. Daha da garip olan ise karakterlerin bu duruma verdikleri tepkiler. Karakterler gayet sakin ve durumu sorgulamayan bir tavidardır. Samsa ailesinin ilk yardımcısı hariç kimse pek de şaşırıyor gibi. Hatta Gregor kendini bir böcek olarak bulduğunda aklına ilk gelen şey nasıl ise gideceği. Neden bir böceğe dönüştüğünü veya nasıl normale dönebileceğini hiç düşünmüyor bile. Diğer karakterler bu dönüşüme garip ve iğrenç olarak bakıyor fakat kimse aşırı korkunç ya da imkânsız olduğu düşüncesinde değil. Ailesi Gregor'u tedavi etmekten sevinenlere dönüşüyor. Kimseden yardım istemiyorlar çünkü hem utanıyorlar hem de Gregor'un yeni bedeninden iğreniyorlar (<http://kafkadonusum.weebly.com/tema.html>).

Odasına tıkmış haldeyken aile bireyleriyle girdiği mücadelenin gerginliği Samsa'nın ruhunda derin yaralar açmaktadır ve bu dönüşümden sonraki ilişkiler ağır giderek kötüleşmektedir.

Samsa'nın dönüşümünden sonraki sürecin iki ana kırılma noktası vardır. Bunlardan birincisi, kız kardeşinin, Samsa'nın odasında ona uygun değişiklikler yapmak istemesidir. Annesi ise, Gregor'un tersine dönüşümünün gerçekleşebilmesi için odasının seklinin korunmasından yanadır. Gerçi böcek Gregor, yeni hâliyle, eski durumuna göre tasarlanmış odasında rahat edememektedir; ama odasının bir böceğe göre tasarlanması, onunla eski hâli, yani insan, ailesi tarafından sevilen yetişkin bir erkek olma hâli arasında geri dönüşü imkânsız bir uçurumun açılmakta olduğunu

anlamasını sağlar. Bu gelişmeye mani olmak isteyen Gregor, kız kardeşi ve annesi dinlenmek için yan odaya geçtiğinde hızla saklandığı yerden çıkar ve duvardaki kürk giymiş kadın resmine sıkıca tutunur. Odaya geri döndüğünde Gregor'u gören annesi sinir krizi geçirir... nihayet babası eve gelir ve durumdan haberdar olur. Gregor'a karşı sert ve anlayışsız olan babası, onu odasına doğru kovalamak ister. Aralarındaki garip mücadele, babasının onu meyvelikteki elmalarla bombardımana tutmasıyla sonuçlanır. Elmalardan birisi sırtına isabet eden Gregor, ağır şekilde yaralanır ve odasına çekilir... ikinci kırılma noktası ise, Gregor'un, böcek bedeni içine hapsolmuş insan kişiliğinin tahrikiyle, bir akşam kız kardeşinin çaldığı kemani dinlemek için odasından dışarı çıkmasıdır. Müzik, o adı konulmamış, Gregor'un bir türlü bulamadığı gıda, onu kendisine çekmektedir; ancak Gregor artık bir insan değildir ve insanların dünyasında kendisine yer yoktur. Kız kardeşi de dönüşümün baslarındaki müşfik tavrını çoktan kaybetmiştir. Yemekleriyle bile eskisi gibi ilgilenilmemektedir. Onun dış dünyaya karışmak amacıyla attığı bu cesur adım, sonunu hazırlar... nihayet gece saat üçte; açlığın, sırtında açılan yaranın ve çevresindeki her şeye yabancılaşmasının tesiriyle ölere bütünüyle yabancı olduğu bu dünyadan göçüp gider (Aruk, 2013: 67).

Güçlü olanların Samsa üzerindeki hâkimiyetleri Samsa tarafından pasif bir direnişle karşılanmaktadır. Yaşadığı hayatı sevmez, istemez, ama başka çıkar yol da bulamamaktadır. Yavaş yavaş içine kapanır ve zamanla Samsa artık ölüme terk edilmiş, tüm umutlarını yitirmiştir. Sistemin yabancılaştırarak köleleştirdiği bir nesne haline dönüşmüştür.

4. "Dönüşüm" Okumaları Neticesinde Öğrencilerin Görsel-Sözel İfadeleri

Günümüzde artık disiplinler birbirine yaklaşarak, birbirlerinin alanlarına dâhil edilip, biçimsel ve yöntemsel açıdan birbirlerinden faydalanır hale gelmişlerdir. "Günümüzde plastik sanatlarla uğraşan sanatçılar, çağın getirdiği teknolojik gelişmelerle birlikte, biçimsel ve düşünsel açıdan farklı disiplinlerden etkilenmişler ve birçok alanla ilgili olarak arayışların ve araştırmaların içine girmişlerdir" (Özel, 2007: 16'dan aktaran Kahraman, 2015: 365). Bu durumda resim sanatının edebiyattan, edebiyatın müzikten, müziğin ise sahne sanatlarından keskin bir sınırla ayrıldığını söylemek mümkün değildir. Alanlar arası olan bu transfer, resim sanatı içerisinde de Kafka üzerine düşünmeye ve çalışmaya olanak sağlamıştır. Bu nedenlerle Harran Üniversitesi Güzel sanatlar Eğitimi Bölümü Resim Ana Sanat Dalı son sınıf öğrencilerinin bu ilişkiyi nasıl anlamlandırdıkları incelenmiştir. Bu okumaların ışığında Kafka'yı anlamaya çalışırken, onun edebi ve düşünsel yapısını araştırıp, metinlerdeki sembol çözümlemelerinden ziyade, Kafka'yı okuyan ve onun imgelerinin plastik bir ifadeyle yorumlandığında nasıl bir tabloyla karşılaşıldığı üzerinde durulmuştur.

Bu öğrencilerden olan Tülay Hartavi, Dönüşüm adlı hikâyedeki kurtuluş çabalarını ve bu çabaların Samsa'ya fırlatılan elma metaforu üzerinden sonlanmasını irdelemiştir. "Hafifçe fırlatılan bir elma Gregor'un sırtını sıyrıldı, ama bir zarar

vermeden kayıp gitti. Buna karşılık onun hemen onun ardından fırlatılan bir elma, arkasına tam anlamıyla saplandı”(Kafka, 2007: 59).

Görsel 1

Tülay Hartavi, “Elmadan Sonrası”, T.Ü.Y.B. 2015. Fotoğraf: Hatice Parmaksız

“Renklerle yakalamaya çalıştığım titreşimler, ruhsal ihtiyaçları dışı vurarak onlardan kurtulmaya dayalı bir çabadır. Köleleştirilmişçesine bağımlılıktan kurtulma... Dönüşüm adlı kitapta ‘Bir çıkmazın içindeyim ama çıkmazdan kurtulacağım’ deniliyor. Kurtulma! Dünyaya atılan Adem gibi kendi yaşamsal deneyimleriyle içindeki çıkmazdan kurtulma. Adem yasak meyveden yiyip cennetten kovulmuş ve imgeler dünyasına atılmıştır. Gregor’un sırtındaki elma işte budur. O artık ötekileşmiştir ve sistemin işine yaramadığı müddetçe böcek kalacaktır. Resimlerimde kullandığım elmalar toplumsal dayatmalara söz geçirmeye çalışan bireyin değişimini simgelemektedir. Kurtuluşun ve atılmışlığın sembolü... Gizli kastların böcekleştirme çabalarıyla elmanın içimize gömülmesi ve zaman, boyut ve hatta biçim değişiklikleriyle yeniden var olma çabası.”²

Yusuf Yürekli ise, “Gregor Samsa bir sabah bunaltıcı düşlerden uyandığında, kendini yatağında dev bir böceğe dönüşmüş olarak buldu” (Kafka, 2007: 13) cümlesinden hareketle modern insanın yaşamdan koparak sistemin dışına atılmışlığı üzerine çalışmıştır. “Resmin merkezine yerleştirilen figürün bir taraftan çekilerek iktidara karşı direnişini ve bunun sonucunda toplumdan yabancılaşarak

² Hartavi ile görüşme, Kasım, 2015.

soyutlanmasını yansıtmak istedim. Arka planda ise mavinin tonlarını kullanarak hareketlilik ve canlılık katmak istedim, çünkü arka plan düşünmediklerimizi yansıtmaktadır. Ne kadar az düşünür ve sorgularsan o kadar canlı ve renklisindir, demek istedim”³

Görsel 2

Yusuf Yürekli, “His”, T.Ü.Y.B. 2015. Fotoğraf: Hatice Parmaksız

Betül Kaya kalıplaşmış tüm yorumların ve okumaların Kafka’yı anlamak için doğru bir yol olmadığını söylemektedir. “Boyaların ve onun dışında olan bir malzeme olarak halatın birlikteliğini bu çalışmamda kullandım. Kontrastlıkların uyumunu bu nedenle tercih ettim. Bu zıtlıkların birbiriyle olan ilişkisi farklı gözlerle farklı anlamlar taşımaktadır. Mutlak bir sonuç ya da karara varmanın mümkün olmadığını düşünüyorum”⁴

Görsel 3

³ Yürekli ile görüşme, Kasım, 2015

⁴ Kaya ile görüşme, Kasım, 2015

Betül Kaya, “The Effect of Conversation”, T.Ü.Y.B. 2015. Fotoğraf: Hatice Parmaksız

Merve Dağ ise dönüşüm adlı eseri zaman kavramıyla ilişkilendirerek evrenin süreklilikle bir akış halinde olduğunu, dolayısıyla da dönüşümden kaçışın imkânsız olduğunu vurgulamaktadır. “Gezegener ve galaksiler zamanın, dolayısıyla dönüşümün ana unsurlarıdır ve zamanın çevriminde kendilerine verilen görevi dönüştürerek yerine getirirler. Onlarla birlikte, en büyük parçadan en küçük parçaya kadar bir değişim ve dönüşüm söz konusudur”⁵

Görsel 4

Merve Dağ, “Büyük Patlama”, T.Ü.Y.B. 2015. Fotoğraf: Merve Dağ

Ahmet Göncü de diğer öğrencilerin çoğunlukla etkilendiği başlangıç cümlesi olan “Gregor Samsa bir sabah bunaltıcı düşlerden uyandığında, kendini yatağında dev bir böceğe dönüşmüş olarak buldu”(Kafka, 2007: 13) ifadesinin resmine yön verdiğini belirtmiştir. Toplum içerisinde “varken” kendini yok edilmişçesine hissetmek, özgürlüğü elinden alınan bireyin ana problemidir ve bu sınırlandırmalar bizlere söylemek istediklerimizi dolaylı yollarla söyler. Doğumdan ölüme kadar ki evrede büyük dönüşümlerimiz olur. Bu dönüşümlerin ifadesi de baskılar altında belki de

⁵ Dağ ile görüşme, Kasım, 2015.

soyut düşünerek anlam bulmaktadır. Bu çalışmayla da insanların duygularını yansıtan soyut düşünce ve düş alemini yaratmak istedim.⁶

"Özgürleşme" hakkındaki bütün modern hurafelere karşılık, formların özgür olmadığını, figürlerin özgür olmadığını söylemek gerekiyor. Tam tersine, hepsi de zincirlenmiş: Onları özgürleştirmenin tek yolu onları birbirine zincirlemek; başka bir deyişle zincirlerini, onları yaratan ve bağlayan, tatlılıkla zincirleyen ilmekleri bulmak(Baudrillard, 2010:45).

Görsel 5

Ahmet Göncü, "Soyut-düş", T.Ü.Y.B. 2015. Fotoğraf: Hatice Parmaksız

Gülçin Demir ise, Dönüşüm adlı eserin çok katmanlı olduğunu ve farklı pencerelerden baktıkça pencerelerin çoğaldığını belirtmiştir. Eser bir aile dramı mı, kurgu mu yoksa bir düş mü tam olarak tanımlanamadığından, eserde açılacak onlarca kapı olduğunu fark etmiştir. Kim hangi kapıyı açarsa o kapının ardında gördüklerine göre yorumunu yapacaktır, diyerek çalışmasını şu şekilde tanımlamaktadır.

⁶ Göncü ile görüşme, Kasım, 2015.

Görsel 6

Gülçin Demir, “Kontur”, T.Ü.Y.B. 2015. Fotoğraf: Merve Dağ

“Neden başkarakteri böceğe dönüştürüyor Kafka? İki farklı görüşle bakılırsa, birincisi Kafka’nın ailevi sıkıntılar ekseninde yaşadığı ezilmişliği gösterirken, ikinci görüşe göre ise bireyin toplumsal anlamda yabancılaşarak hiçleşmesi konuyu daha geniş bir düşünce aralığına yaymaktadır. Benim çalışmamda ise, her siyah leke bir Gregor aslında. İşte bu yüzden resmimdeki bu lekelerin belirgin olmasıyla beraber oldukça ani olarak karşımıza çıkar” .⁷

Dönüşüm adlı eserden hareketle Rümeyza Büşra Şanda kaosu ve kaotik ortamlar neticesinde insanın varoluşunu sorgulamıştır. Toplum içinde tek başına dururken, kendi içinde birden çok benlikle beraber olması üzerine çalışmıştır.

⁷ Demir ile görüşme, Aralık, 2015.

Görsel 6

Rümeysa Büşra Şanda, "Dünyanın Hareketi", T.Ü.Y.B. 2015. Fotoğraf: Hatice Parmaksız

"İnsan çok içinde az, az içinde çok olan, yalnız ve biricik olandır. Çözümeyen anamlanamayan, açıklanamayan... Binlerce tanım içinde var olan. İnsan olmak, insanca yaşamaya çalışmak. Tam da burada başlıyor. Her geçen gün içinde ilerleyen değişen zaman ve değerler. Bu karmaşa ortamında insanın yaşayamadığı biriktirdiği binlerce duygu. Sevinç, hüznün, heyecan, kaygı, korku, bunalım, endişe. Gregor böceğe dönüşse de insan olarak varlığını ortaya koymak ister ama baskılanır. Tüm bu olanlar çerçevesinde resminin arka planı farklı renk değerleriyle kaotik bir ortam sunarken, bu karmaşa ortamında yer alan formu değiştirilmiş figür ise siyah konturlarla ayrılarak bir çeşit yabancılık çekmektedir".⁸

Fahriye Ölüoğlu ise Varoluşçuluk felsefesiyle birlikte Dönüşüm adlı eseri değerlendirdiğini belirterek, insanın birey olarak toplumdaki kültürel ve sosyal-siyasal olaylardan kaçamayacağını ve bunun da benliği üzerinde etkisinin kaçınılmaz olduğunu vurgulamıştır. Bireysel bir değişim varsa bir yerlerde muhakkak toplumsal bir devrimin de olduğunu vurgulayan öğrenci, insan yaşamının da bu dallar bütünü olduğunu belirtmiştir.

⁸ Şanda ile görüşme, Aralık, 2015.

Görsel 7

Fahriye Ölüoğlu, “İsimsiz”, T.Ü.Y.B. 2015. Fotoğraf: Hatice Parmaksız

“Kafka’nın dönüştüğü gibi herkes bir şeye dönüşerek var olur hayatta. O hayatı başka bir gözle görmek istemiş... Hayatın rutinine bir başkaldırıdır bu. Var olmaya farklı bir bakış. İster bir böcek, ister başka bir canlı ‘ne’ olursak olalım aslında hepimiz bir kökten var olmadık mı? Bu çalışmamda ben de canlıların yaradılışını, bilimselliği bir tarafa bırakıp gerçekçi ve düşsel öğelerin birlikteliğiyle destekleyerek ortaya koymak istedim. Biraz düşünce, biraz canlılık, biraz hayat, biraz da yorum katarak kendi çizgilerimle varoluşu simgeledim. Tüm varsayımların ışığında nihai sonucu yine köke, temele, insana dayandırmak istedim.”⁹

Sonuç

Çevresinde olup bitenlere dâhil olmadan bu olaylara sembolik bir dille yaklaşan Kafka, Dönüşüm adlı eseriyle zamanı ve mekânı gerilimli bir biçimde ele alarak zamanın, mekânın ve karakterlerin arasındaki duygusal bağı ilişkilendirmiştir. Okuyucu tarafından ana karakter olan Samsa’nın hareketlerindeki kısıtlayıcı roller sonucunda özgürlük çağrısı, sevilme, hoş görülme, kabullenilip dâhil edilme arzusu fark edilmektedir. Eserde, Samsa’nın nasıl bir suçun cezası olarak böceğe dönüştüğü

⁹ Ölüoğlu ile görüşme, Aralık, 2015.

anlaşılmamaktadır. Daha önce bahsedildiği üzere Samsa kendisini savunmasız olarak "bu halde" bulmuştur. Çevresinden ve ailesinden soyutlanması durumunu, yanlış kendinde bulma girişimleriyle açıklamaya çalışan Samsa kendi cezalandırma yöntemini oluşturmuştur denebilir. Bu sürecin sonunda nihai kurtuluşunu ölümden bulmuş ve tüm hikâye boyunca kurtulması gereken mevcut durumunu ölererek tamamlamıştır. Böylece böcek olma halinden artık "var olmayarak" sıyrılmayı başaramıştır. Modern toplumun yarattığı yalnız, otoritelerce baskılanmış ve buhranlı birey tanımlamaları bu noktada görülmektedir. Tüm bu tanımlamalar ve varsayımlar üzerinden Kafka okumalarıyla başlayarak Dönüşüm adlı hikâyede detaylandırılan çalışmalar, Harran Üniversitesi Güzel sanatlar Eğitimi Bölümü Resim Ana Sanat Dalı son sınıf öğrencileri tarafından gerçekleştirilmiştir.

Öğrenciler yaklaşık bir ay önceden yaz tatili sırasında Kafka okumaları yapmışlardır. Bu okumalardan sonra Dönüşüm adlı kitabın detaylı bir şekilde çözümlemesini yapmaya çalışmışlardır. Böylece resimlerin yapım aşamasına geçmeden önce öğrenciler yaklaşık üç haftalık bir süreçte Kafka'yı ve Dönüşüm'ü atölye ortamında tartışmışlar ve okumalar neticesinde anladıkları, hissettikleri ve ifade etmek istedikleri konuları netleştirmişlerdir. Öğrencilere Kafka'nın birden çok eseri tanıtılarak öğrencilerin özellikle Dönüşüm adlı eser üzerinde entelektüel düşünüş katmanları yaratmaları sağlanmaya çalışılmıştır. Bu katmanları oluşturma çabalarında, öncelikle öğrenciler Kafka'nın edebi özelliklerini belirlemek adına, Milena'ya Mektuplar, Dava ve Dönüşüm adlı eserleri okumuş, bu eserlerin dışında yazarla ilgili çeşitli makaleler ve tezler de araştırmışlardır. Okumaların tamamlanmasıyla atölyede tartışmalar gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin okumalar ışığında eseri anlamaya çalışma ve yorum yapabilme yeteneklerinin gelişimi yönünde katkı sağlayacağı düşünülmüştür. Tüm bu süreçlerin her bir öğrenci için entelektüel düşünüş katmanını yaratması amaçlanmıştır. Bu süreçte öğrenciler, edebi bir metnin plastik anlamda ifade edilmesi yönünde yaşanacak problemlerle karşılaşmışlardır. Bu problemler çoğunlukla dilde anlatılan şeyin resimsel ifade biçimlerinde nasıl anlamlandırılacağı üzerine olmuştur. Bu problemleri de resmin plastik sınırları dâhilinde çözümlemeye uğraşmışlardır. Resim-edebiyat birlikteliğini ve bunun sonucunda girilen işin kolay görünmesine rağmen klişelerden uzaklaşmaya başladığı andan itibaren zorlaştığına kendi eserleri üzerinden tanık olmuşlardır. Öğrenciler resim ve edebiyat ilişkisi etkileşimi üzerinden gerçekleştirdikleri çalışmaları ilgili manifestolarıyla da açıklayarak, resimlerini tamamlamışlardır. Atölye çalışmalarında, aynı edebi eser üzerinden, öğrencilerin nerdeyse sayıları kadar farklı yorum ortaya çıktığı görülmüştür. Bu durum Kafka'nın Dönüşüm adlı eserinin birden çok katmana sahip olduğunu, böylece eserin tek bir bakış açısıyla ve yorumla anlaşılmasının kolay olmayacağını kabul edilmesi gerektiğini hatırlatır. Öğrenciler çoğunlukla şahsi deneyimleri ve mevcut yaşam pratikleri açısından Dönüşüm adlı eseri değerlendirerek,

Samsa karakteri üzerinden kendi benliklerindeki açmazlardan ve üzerlerinde hissettikleri baskılardan bahsetmişlerdir. Öğrenciler, ailelerinin ve toplumun üzerlerindeki gizli baskıcı gücünü eser üzerinden onayladıklarını, hatta bu ders kapsamında dönem sonuna kadar bitirmeleri gereken resim çalışmalarının dahi Samsa figürüyle “yapmak zorunda olduğu şeyler” ortaklığında özdeşim kurduklarını sözlü görüşmelerde belirtmişlerdir. Bu durumda, öğrencilerin, kendi varoluşlarıyla ilgili farkındalıklarının Dönüşüm adlı eser üzerinden arttığı söylenebilir.

KAYNAKLAR

ARIK, Şahmaran(2013). Dönüşüm ve Geçmiş Zaman Elbiseleri Üzerine Bir Mukayese Denemesi, Uluslar Arası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 22.

BAUDRİLLARD, Jean(2010). “ Sanat Komplosu”. çev. Işık Ergüden-Elçin Gen İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

KAHRAMAN, Duygu(2015). Türkiye’de Edebiyat-Seramik Çerçevesi İçerisinde Disiplinler arası Bir Etkileşim: “Gölgesizler” Seramik Sergisi, Uluslar Arası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 39.

KAFKA, Franz(2011). Aforizmalar, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

KAFKA, Franz(2007). Dönüşüm, İstanbul: Can Yayınları.

KUÇURADİ, İonna(2010). İnsan ve Değerleri, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.

ÖZEL, S.V. (2007). Plastik Sanatlarda Disiplinler arası Etkileşimler ve Seramik Sanatına Yansıması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.kafkaokur.com/2013/03/sistemden-kacsn-roman-degisim.html>

<http://forum.altiyazi.org/index.php?showtopic=126865>

<http://forum.altiyazi.org/index.php?showtopic=126865>

<http://www.anlamak.com/d%C3%B6n%C3%BCm%C5%9F%C3%BCm-franz-kafka.html>

<http://www.derindusunce.org/2012/03/31/donusum-franz-kafka/>

<http://kafkadonusum.weebly.com/tema.html>

<http://www.izafet.net/threads/franz-kafka-donusum.697393/>

<http://alirahimli.blogspot.com.tr/2013/02/kafkann-donusumun-analizi.html>

<http://www.anlamak.com/d%C3%B6n%C3%BCm%C5%9F%C3%BCm-franz-kafka.html>